

INTERVIEW

Energietransitie en marktmodel

*“We zullen op een heel
andere manier naar energie
moeten gaan kijken”*

Annie Krist is sinds april 2017 CEO van GasTerra, groothandelaar in heel veel aardgas en steeds meer groen gas te Groningen. GasTerra heeft vier aandeelhouders: Energie Beheer Nederland (een zelfstandige onderneming met de Nederlandse Staat als enige aandeelhouder) heeft een belang van 40 procent, Esso Nederland en Shell Nederland ieder 25 procent en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat de resterende 10 procent. Krist was eerder algemeen directeur van Gasunie Transport Services en daarmee lid van de executive board van Gasunie.

De aankondiging van minister Eric Wiebes van Economische Zaken en Klimaat dat de productie van het Groningengas tot 'nul' wordt teruggebracht, die kwam bij de 160 GasTerra-medewerkers hard aan, zegt Annie Krist. "We wisten dat het minder zou worden en dat het Groningen veld ooit leeg zou zijn. Ik weet nog dat ik lang geleden bij Gasunie solliciteerde. Toen zeiden ze: 'Realiseer je wel dat dit een projectorganisatie is. Als het gas op is, dan houdt je functie op te bestaan'. Ik was nog jong en dacht: dat zien we dan wel. Het heeft daarna nog tientallen jaren geduurd, maar nu komt het einde echt in zicht. Nul is niet gewoon minder, nul is echt nul."

Gas is in Nederland decennialang een succesverhaal geweest, stelt Krist. "De betrokken partijen - de overheid, Shell en Esso - moesten van nul beginnen, maar begrepen snel hoe ze dit moesten aanpakken. In *no time* kwam de productie op gang, werd de gasmarkt ontwikkeld en alle infrastructuur aangelegd. Je kunt die zaken ook moeilijk los van elkaar zien. Want om een product aan de man te brengen moet je én de vraag hebben én de infrastructuur om dat product bij de gebruiker te kunnen krijgen. In de gasmarkt zijn die twee heel lang hand in hand gegaan, in de hele energiemarkt zelfs. Op een gegeven moment, in de jaren '90, was er in Europa sprake van een heel volwassen, ontwikkelde markt."

In de geest van die tijd besloot de EU de markt te liberaliseren. In Nederland leidde dat uiteindelijk tot het losknippen van de infrastructuur van de markt, van de handel. In 2005 werd de handelspoot van monopolist Gasunie verzelfstandigd. Zo ontstond GasTerra.

Marktmodel en marktwerking

"In de overgang naar een duurzame energievoorziening' staan we opnieuw voor de vraag hoe we productie, distributie en handel moeten combineren. De zaak is veel complexer dan bij de overschakeling op aardgas. Het aantal energiebronnen en -dragers is veel groter en gevarieerder. Dus wat voor marktmodel hebben we nodig om de energietransitie tot stand te brengen? Is dat het geliberaliseerde model zoals we dat op dit moment kennen bij gas en bij elektriciteit? Of is een andere meer gecentraliseerde marktordening nodig?"

Neem de verduurzamingsinitiatieven die in Nederland op dit moment worden genomen, duidt Krist. "Heel vaak zijn het lokale kleinschalige projecten van coöperaties die zonnepanelen neerleggen of een *windfarm* beginnen. Is er dan sprake van marktwerking? Eigenlijk niet. Maar is die nodig? Eerlijk gezegd weet ik dat niet. Wat ik wel weet, is dat prijzen op een markt worden bepaald door vraag en aanbod. Zonder echte marktwerking heb je daarom een alternatief mechanisme nodig om prijzen te bepalen. Hoe moet je dat aanpakken? Dat zijn interessante vraagstukken, waar wij als belangrijke marktspeeler over nadenken. Een ander actueel voorbeeld is waterstof. Hoe kun je daarvoor een markt creëren? Er wordt heel veel gesproken over de techniek: maak je blauwe waterstof uit aardgas in combinatie met CO₂-afvang en opslag onder de grond? Of maak je groene waterstof van hernieuwbare energie zoals groene stroom? Daar zijn veel discussies en meningen over. Maar hoe zit het met het eindgebruik? Hoe creëer je de vraag naar duurzame waterstof?"

Door andere knoppen dicht te draaien?

"Ja, dat kan. Maar is dat marktwerking? Nee, dat is marktregulering. Heel eerlijk gezegd denk ik dat de ontwikkeling van de waterstofmarkt - en zeker van groene waterstof - nog lang gaat duren. Maar we willen er meer van weten. Daarom hebben we enige tijd geleden, om meer inzicht in de economische kansen van waterstof te krijgen, aan professor Machiel Mulder van de Rijksuniversiteit Groningen gevraagd te onderzoeken wat nodig is om een waterstofmarkt te laten werken. De conclusies in het onderzoeksrapport liggen in lijn met wat wij al vermoedden: dat de huidige prijsniveaus voor aardgas, CO₂ en grijze waterstof de ontwikkeling van met name groene waterstof belemmeren."

Rapport

Mulder en diens collega's professor José Luis Moraga González en onderzoeker Peter Perey concluderen in dit op 12 maart jl. verschenen rapport *'Outlook for a Dutch Hydrogen Market'*, dat groene waterstof pas rendabel is te produceren wanneer de prijs van aardgas langdurig hoog is, bedrijven over hun gebruik van aardgas een hogere heffing gaan betalen en de voor waterstofproductie vereiste elektriciteit grotendeels met hernieuwbare energie wordt opgewekt. Volgens het rapport zullen deze voor groene waterstof gunstige omstandigheden zich pas voordoen, wanneer overheden hun klimaatbeleid intensiveren en de mondiale gasvraag toeneemt, bijvoorbeeld doordat landen voor hun elektriciteitsproductie kolen vervangen door aardgas.

In het jaarverslag 2018 van GasTerra staat dat er de komende tijd nog veel regulier gas nodig is om de bestaande energievoorziening in stand te houden. Maar over 10 of 15 jaar ontstaat een andere mix?

“Door de problematiek in Groningen en het besluit om de productie naar nul te brengen, zit in de hoofden van veel Nederlanders dat we dan dus ook geen gas meer gaan gebruiken. Dat is een gigantisch misverstand. Er worden nu nieuwe woningen gebouwd die niet meer worden aangesloten op het gasnet², maar in 2050 zal een groot deel van de woningvoorraad toch nog bestaan uit huizen die al vóór 2019 gebouwd zijn. Dus wij zijn nog lang niet van gas los qua verbruik dus ook niet qua infrastructuur.”

Dat zou ook niet verstandig zijn, meent Krist. “Ik ben ervan overtuigd dat behoefte blijft bestaan aan duurzaam gas en daarom ook aan een *market maker* die de markt hiervoor kan helpen ontwikkelen. Het zou een groothandelsbedrijf moeten zijn zoals GasTerra, met een vergelijkbaar grote portefeuille, dat voldoende invloed heeft en op verschillende momenten de onderdelen van die portefeuille kan inzetten. Ik denk dat de noodzaak voor zo'n bedrijf zelfs groter kan worden dan hij nu al is, want de vraag naar duurzame energie is veel groter dan het aanbod.”

Ze kijkt uit het raam: “Vandaag waait het niet zo hard; de zon schijnt niet. We kunnen dat als individuele consumenten proberen te balanceren of juist vraag en aanbod in een grotere portefeuille onderbrengen. Daar profiteren we dan allemaal van. Daar geloof ik wel in. Ik zal niet verbergen dat wij van GasTerra deze rol graag zouden krijgen, maar of dat ook gebeurt, hangt van onze aandeelhouders af. Zij moeten er ook het nut van inzien.”

Andere manier

Nederland zei in de jaren '80 van de vorige eeuw de industriepolitiek vaarwel – denk aan de dossiers van Fokker en RSV. In de jaren '90 was daarom het credo: de markt heeft het primaat en de overheid blijft op afstand, tenzij ingrijpen wenselijk is.

Het recent vergroten van het belang in Air France-KLM door de Nederlandse staat is mogelijk een indicatie voor een beleidswijziging op dit punt. Ook het onlangs genomen besluit dat grootgebruikers dwingt om over te stappen van laag- naar hoogcalorisch gas, ziet Krist als een sterk regulerende actie. “Maar ook daarover bestaan misverstanden. Sommigen denken dat de grootste industrieën dan geen gas meer gebruiken, maar het lijkt mij uitgesloten dat die voor 2022 hun warmtebehoefte volledig kunnen elektrificeren. En dan zwijg ik nog over de toepassing van miljarden kubieke meters aardgas als grondstof.”

Want de alternatieven zijn er gewoon nog niet?

“Nee. Zelfs de elektriciteitsproducenten in Europa zeggen dat je maar ongeveer 60 procent van de totale energievraag kan elektrificeren. De rest zal je met al dan niet hernieuwbare gassen moeten blijven doen. De energiedichtheid van gas is veel groter dan die van elektriciteit. Nog maar vijf procent van het primaire energieverbruik is duurzaam en dan hebben we het ook nog hoofdzakelijk over biomassa. We zullen dus op een heel andere manier naar energie moeten gaan kijken, niet afzonderlijk naar elektriciteit, gas en andere energiedragers.”

Zou het portfolio van een handelshuis al deze energiedragers kunnen bevatten?

“Dat zou kunnen. Een handelaar kan overal in handelen. Grote energiebedrijven doen dat al; die kopen en verkopen zowel elektriciteit als gas. Maar ook zij hebben met nieuwe vraagstukken te maken. Stel dat energiebedrijven niet in de een of andere energiedrager maar in warmte handelen. Gebeurt dat dan op een vrije, liquide warmtemarkt of op een gereguleerde markt? En hoe zorg je dan dat afnemers die op een gasnet zijn aangesloten, niet méér betalen dan degenen die hun warmte via een warmtenetwerk krijgen? Hoe komt de prijs per eenheid warmte tot stand? Los van de technische uitdagingen, zou het zeker een stuk gemakkelijker zijn als een eenheid warmte ook één prijs heeft. Dan heb je in ieder geval die belemmering al weggenomen.”

¹ GasTerra heeft eind vorig jaar de animatiefilm 'Morgenland' gelanceerd waarin de transitie wordt geschetst naar een schone energietoekomst, zie ook: <https://www.morgenlandfilm.nl/>

² GasTerra participeert samen met het Hydrohub Testcentrum, EnTrance en de New Energy Coalition in een waterstofproefproject voor 80 nieuwbouwwoningen in Hoogeveen. Daarnaast ondersteunt GasTerra het programma 'Duurzaam Ameland', dat tot doel heeft dat dit Waddeneiland op een duurzame manier in zijn eigen energiebehoefte kan voorzien met duurzaam opgewekte elektriciteit en groen gas.